

Obchodní dům Prior

vznik: 1974–1980
autoři: Zdeněk Řihák, Zdeněk Sklepek

Od začátku 70. let se socialistický režim snažil stále víc připodobnit západním zemím, například v budování obchodních domů, které měly vyvolávat dojem blahobytu života v socialistické zemi. První obchodní dům byl otevřen roku 1969 v Nitře. Společným znakem nových obchodních center s názvem Prior bylo zasazení do středů měst a také nestandardní architektonický rukopis jejich tvůrců. Až do roku 1985 mohli obyvatelé města Brna chodit nakupovat do obchodního domu Prior na náměstí aSvobody, dnešní pasáže Rozkvět. Tyto prostory přestaly postupně vyhovovat, takže byl postaven nový obchodní dům za hlavním nádražím. Projekt vznikl v roce 1975 ve spolupráci dvou architektů – Zdeňka Řiháka a Zdeňka Sklepka.

Společně vyprojektovali rozlehlý dvoupatrový objekt obdélníkového tvaru, do jehož středu nasadili nadstavbu o výšce pěti pater. Prodejní plochy obou pater dosahovaly rozlohy 9 000 metrů čtverečních. Svými rozměry se tak brněnský Prior řadil k největším obchodním domům v tehdejší Československu. Stěny hmoty na bocích stavby, v nichž jsou umístěna schodiště, byly omítnuty hrubým betonem v duchu brutalismu. Velmi zajímavým prvkem jsou šestiúhelníková okna zasazená až na vrchní římsu, která odlehčují hmotu dvoupatrové části s keramickým obkladem.

Nedlouho po roce 1989 byl pověřen architekt Jan Melichar rozšířením zásobovacích prostor a prostoru před hlavním vchodem, který navazuje na druhé patro obchodního domu a na lávku přes ulici Úzká. Touto přístavbou byl znemožněn celkový pohled na původní stavbu.

V roce 1996 stavbu koupila firma Tesco a provozovala ji do roku 2017. V následujícím roce ji prodala developerské společnosti, která uvažuje o likvidaci obchodního domu a nové výstavbě.

Edukační listy k projektu Brněnský architektonický manuál, průvodce architekturou 1946–1989

Koncepce a zpracování: Romana Horáková, Lenka Sedláčková, za použití textu Elišky Jedličkové, ilustrace: Romana Horáková, grafický design: 20YY Designers, odborná redakce: Veronika Jičínská, Lucie Valdhanová, jazyková redakce: Alena Benešová, fotografie: OD Ještěd – Lukáš Beran, OD Kotva – archiv Věry Machoninové, spolek Respekt Madam, OD Labe – archiv Růženy Žertové, OD Máj – Pavel Štecha, Archiv architektury Národního technického muzea, Prior v Brně – Vít Korčák, ČTK (exteriér), František Kressa (interiér), Prior v Pardubicích – Archiv Muzea umění Olomouc, produkce: Veronika Jičínská, tisk: Tiskárna Helbich, a.s., náklad: 1000 ks, vydal: Dům umění města Brna, 2019, www.bam.brno.cz, www.dum-umeni.cz. Vydání edukačních listů bylo realizováno díky finanční dotaci Ministerstva kultury České republiky a Statutárního města Brna.

Slovníček pojmů

Developer
Člověk, který investuje do výstavby nemovitostí (nejčastěji jde o obytné domy, kancelářské či průmyslové budovy) určených k jejich dalšímu prodeji nebo pronájmu.

Obchodní dům
Subjekt, především jeho prodejní budova, který uskutečňuje maloobchodní prodej. Existují buď specializované obchodní domy, nebo plnosortimentní, které se snaží pod jednou střechou poskytnout co nejúplnější nabídku spotřebního zboží. V současné době mají často podobu tzv. nákupní galerie, jejich pojmenování vychází z architektonického typu stavby s ochozy (galeriemi) v patrech.

Vizuální smog
Pojem shrnující problém vizuálního informačního chaosu ve veřejném prostoru měst současnosti – zahlcení vizuálními informacemi, navíc bez jednotného estetického charakteru, potlačení významu architektury, celková nepřehlednost.

Konzum
Označení pro spotřebu věcí potřebných k životu, případně je to název spotřebního družstva nebo jeho prodejny. Často se tak označuje i nezřízená spotřeba a zbytečné nakupování věcí.

Tuzex
V dobách socialistického Československa a dočasně ještě jistou dobu po sametové revoluci síť obchodů, ve kterých se dalo pouze za valuty zahraničních měn nebo za tuzexové poukázky (tzv. bony) koupit zahraniční, zejména západní zboží, které nebylo v běžné síti prodejen k dispozici. V tehdejší době to bylo řadu let jediné místo, kde byla k dostání zahraniční spotřební elektronika, kosmetika, auta, potraviny i oblečení.

Více informací

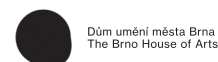
Brněnský architektonický manuál,
www.bam.brno.cz

1. Petr Klíma (ed.), Kotvy máje. České obchodní domy 1965–1975, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 2012

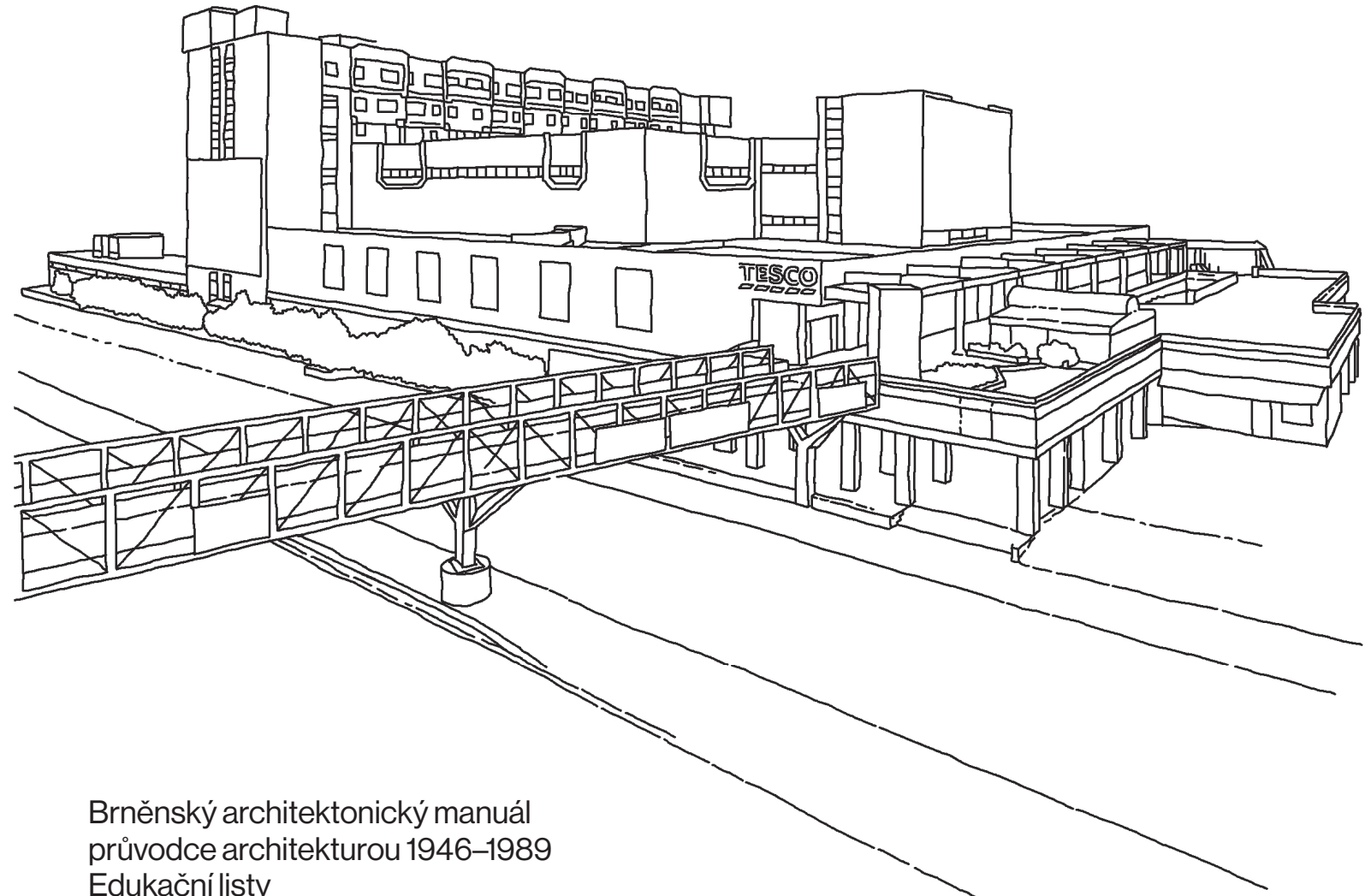
* Se **Zdeňkem Řihákem** jsme se setkali také u Hotelu Continental.

***Brutalismus** je moderní architektonický styl, jehož název vychází z francouzského *béton brut*, tedy „drsný beton“. U nás zažil brutalismus největší rozmach v 70. a 80. letech, kdy se v tomto stylu stavěla ubytovací zařízení a obchodní domy (např. v Praze hotel International a obchodní dům Kotva) nebo třeba tzv. domy kultury po celé republice.

Spousta lidí tyto stavby, které svou robustní konstrukcí rázně kontrastují s okolní zástavbou, dnes vnímá pouze jako zástupce socialistického režimu. Tyto budovy ale často nesou historickou i architektonickou hodnotu, přesto se občas stává, že se přistoupí k jejich demolicí.

B | R | N | O |

Brněnský architektonický manuál
průvodce architekturou 1946–1989
Edukační listy

Velkonákupny

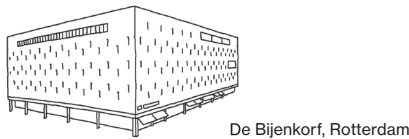
Prior – od slova priorita (upřednostnit něco, dát přednost něčemu) – byl název řetězce obchodních domů v Československu, které se začaly stavět na konci 60. let ve všech větších městech.

„Dalo se v nich občas sehnat žádané zboží. Když navázeli Prior, vyplatilo se neváhat a běžet.“

Po druhé světové válce se ve světě začaly stavět velké samoobslužné obchodní domy, první československou samoobsluhu otevřeli na pražském Žižkově v roce 1955. Opravdu velké obchodní domy se u nás začínají stavět až později, v roce 1969 byl založen podnik Prior – dle plánu měl být postaven univerzální obchodní dům v centru každého města s více než 30 000 obyvateli. Vzorem pro architekty měl být například ikonický obchodní dům De Bijenkorf architektů Marcela Breuera a Abrahama Elzase postavený v holandském Rotterdamu na konci 50. let.

Fenomén samoobslužných hypermarketů, kterým se česky říkalo „velkonákupny“ nebo také „výkladní skříně socialismu“, k nám přišel samozřejmě ze západního kapitalistického – konzumního světa. Už socialističtí znalci předvíдали vývoj obchodování, který se naplnil v 90. letech a později: „Vzniknou obchodní areály, které budou připomínat staré tržní rynky. Pokryté nebudou stánky s boudami, ale auty, do nichž budou lidé překládat nákupy z vozíků.“ Což se vyplnilo až ve druhé polovině 90. let. Těžiště obchodu se tak přesunulo z center měst na periferie, někdy k lesu či do polí!

V Československu vzbuzovaly tyto nové objekty často negativní reakce, protože byly umísťovány do historických center měst, stará cenná zástavba jim často musela ustoupit, jejich osobitá architektura byla pro lidi nejednou těžko přijatelná. Ještě dnes se o mnohých vedou diskuse, co vlastně s nimi, zda je chránit jako kulturní projev své doby, nebo je zbourat, jako se to stalo například v Liberci s obchodním domem Ještěd, za který Karel Hubáček získal nejvyšší ocenění v architektuře, tzv. Perretovu cenu a jehož architektura byla opravdu výjimečná (její autoři jsou podepsáni pod návrhem vysílače a hotelu na nedaleké hoře Ještěd). Odborníci zastávají názor, že je potřeba posuzovat každý dům zvlášť a zhodnotit kvalitu jeho architektury.

De Bijenkorf, Rotterdam

Prior, Brno

Labe, Ústí nad Labem

Máj, Praha

Kotva, Praha

Prior, Pardubice

Ještěd, Liberec

Obchodní domy často přispívají k takzvanému vizuálnímu smogu svými početnými bannery a reklamními poutači. Myslíš, že existuje něco jako pěkná reklama v městském prostoru? Zkus vymyslet a nakreslit, jak by měl vypadat banner na našem Prioru/Tescu. Neboj se toho, klidně tam umísti jen textový vzkaz brněnskému lidu :).

Zdeněk Řihák

(1924–2006)

Na jméno architekta Zdeňka Řiháka jsme během naší procházky už jednou narazili – u jaké brněnské stavby to bylo?*

Jedním z autorů brněnského Prioru byl architekt Zdeněk Řihák. Za svou úspěšnou kariéru navrhl spoustu domů, největší uznání našel v řešení obchodních, rekreačních a hotelových staveb. Nejvíce ho proslavily právě hotely (jako třeba Patria a Panorama v Tatrách nebo brněnský Continental), které v sobě zahrnovaly také restaurační a kavářská zařízení a měly vyhovovat podmínkám mezinárodní turistiky. Nicméně jeho asi nejslavnější stavbou je Labská bouda v Krkonoších.

Podívej se na snímky kdysi nejznámějších obchodních domů u nás – jaký je tvůj názor na jejich architekturu? Nejlépe samozřejmě uděláš, když se na domy pojeděš podívat – uvidíš také na vlastní oči, jak se s nimi zachází v dnešní době.

Slyšeli jste někdy výraz brutalismus? Co myslíte, že to může znamenat ve spojení s architekturou?*

Zamysli se nad tím, jak vypadají obchodáky, které se staví dnes. V nejbližším sousedství Prioru (dnes známého spíše jako Tesco) stojí Galerie Vaňkovka, v Brně ještě najdeme třeba Futurum, Olympii nebo Avion Shopping Park. Zkus zapsat několik přídatných jmen, která sedí na popis těchto budov.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zamysli se nad tím, jaké jsou výhody a nevýhody takových mega obchodáků. Pro nakupující, pro město, pro samotné obchody...

Nákupy za socialismu
Co vlastně bylo tehdy možné koupit? Proč se všude stály fronty? Zeptej se rodičů/ prarodičů, jakou s tím mají zkušenost...

Víte, že značka Prior stále existuje? Dnes se firma PRIOR ČESKÁ REPUBLIKA s. r. o. kromě provozu některých malých obchodních domů specializuje zejména na prodej oděvů a domácích potřeb.

Nakupující v brněnském Prioru krátce po jeho otevření.

Tesco včera, dnes a zítra

Všiměj si, jak stavba vypadá dnes. Co se změnilo? Co se přistavělo? Myslíš si, že by byl architekt se současným stavem spokojený?

Představ si, že jsi zástupce města, který dostal za úkol vylepšit nejbližší okolí budovy, o kterém se často mluví jako o špinavém nebo dokonce nebezpečném. Napiš si v několika větách, co je tu nejvíce potřeba změnit.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V roce 2017 budovu koupil nový majitel, který do budoucna plánuje přestavby a vylepšení. Co myslíš, že by se mělo změnit na samotné budově? Zamysli se nad jejím využitím, tedy funkcí, a taky nad jejím vzhledem, tedy formou.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

